

IRODALOM.

Történelmi térképeinkről. Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet Résztársaság Budapestén.

Bizonyára minden történettanár örömmel vette tudomásul, midőn néhány év előtt elkészültek a Vallás- és Közoktatásügyi min. kir. Minisztérium megbízásából szerkesztett *Kogutowicz-féle* történelmi iskolai atlaszok. A régi térkép-mizériák megszűnését reméltük, hogy diák és tanár végre valahára nem lesz kénytelen egy-egy kétes értékű hiányos térképen különböző korok helyi viszonyait megállapítani. A tervező tudósoknak, mint szakembereknek, és Kogutowicznak jó hírneve azt ígérte, hogy ezen új atlaszok végre-valahára megbízható és minden tekintetben megfelelő segédeszközei lesznek a középiskolai történettanításnak. Reményünkben azonban csalódtunk és csalódunk évről-évre egyre jobban. Többször beszélek, mert nem merném hinni, hogy igen tisztelt szakkollégáim részéről ellenmondással találkozom.

A térképek technikai kiviteléhez és tudományos értékéhez szó nem igen férhet, de szerintem egy iskolai szemléltető eszköznél (térképnél) ez még édeskevés az üdvösségre. Fő hibájuk, hogy nem alkalmazkodnak az iskolai anyaghoz. Összeválogatásuk az egyes korokat tekintve sem mindig szerencsés. Mert mihaszna a szép kiállítás és a tervezők fényes névsora, ha a tanítás folyamán okvetlen előkerülő helyneveket csak feléből-harmadából tudom rajtuk a tanulóknak megmutatni? Minden van rajtuk, csak az nincs — igen sokszor — ami kellene. Inkább volnának kevésbé «tudományosak», csak az embernek ne kellene lépten-nyomon az érdeklődő és hivatalos térképpel felszerelt tanuló azzal vígasztalnia, hogy itt, vagy ott *kellene lennie* annak, amit keres.

Hogy pedig állításaim nem légből kapottak, példákkal is szolgálhatok.

Ott van mindjárt a 10 térkép a hazai történelem tanításához. Közöttük harmadik a *Márki Sándortól* tervezett *Európa a magyarok*

honfoglalása idejében. Nagyon fontos térkép; ezen kell szemléltetnünk a magyar történelem századai során előkerülő összes külföldi vonatkozásokat. Más Európát ábrázoló térkép ugyanis nincs a 10 között; pedig mennyire hangoztatjuk, fűnek-fának ajánlgatjuk a világtörténelemmel való kapcsolatot s az úgynevezett *beillesztést* a világtörténelem keretébe.

Az említett atlaszon van elég ötöd-hatodrangú helynév, de ne adj Isten, hogy az ember meg tudná mutatni diákjainak például *Riadet*, illetőleg *Merseburgot*, a *Brenta* folyót, *Otrantot* stb.

A negyedik, *Magyarország szent István halálakor Pauler Gyula* tervezetében, elismerem, hogy első rangú, megbízható térkép, de semmi tekintettel sincs az iskolára. Nagy baj, hogy az egész Árpád-korra, mely pedig jelentős részét teszi nemzeti históriánknak, szintén csak ez az egy térkép szól. Így jutunk oda, hogy szükségképen előkerülő ilyen helyneveket, mint *Ménfő*, *Kelenföld*, *(Tisza-) Várkony*, *Tihany*, *Dömös*, *Kerlés (Cserhalom)*, *Mogyoród*, *az ungmegyei Arad*, *Zimony*, *Lébény*, *Ják*, *Mohi*, *Hódmező*, *Kőrösszeg*, *Tétény* stb. nem lehet megmutatni, hacsak véletlen szerencse folytán egy más korról való térképen föl nem fedezi őket valaki. Abból nem lesz okosabb a tanuló, ha keresgélés közben kárpótlásul rá akad *Borogma*, *Zamba*. *Padray* s hasonló ismeretlen helységnevekre.

A Márki-féle Nagy Lajos-korabeli térképnek nagyobb tekintettel kellett volna lennie az olaszországi hadjáratokra. A mellékleten hasztalan kerestem *Averzát*, hiányzik a Nápolyi László-féle zavarokban már szereplő *Pápócz*, későbberről *Neszmély*.

Legkevesebb kívánni valót hagy hátra *Csánki*-nak a *Hunyadiak koráról* való és *Acsády*-nak a török hódításra vonatkozó két térképe.

Kár végül, hogy a helyi vonatkozásokban oly gazdag *szabadságharcunk* ismertetéséhez nincs egyetlen megfelelő térkép, mert *Marczalinak* «A magyar korona országai 1847-ben» c. tervezete erre nem használható.

Iskolai használhatóság tekintetében ugyanez áll, sajnos, a világtörténelmi részről is, amiről bárki egy esztendei tanítás után sokszorosan meggyőződhetik. Az ókori rész még hagyján, de a közép- és újkor számára készített térképeken a tárgyalás során szükségkép előforduló helyi vonatkozásoknak *legalább a fele* nincs feltüntetve, vagy nem azon a lapon van, amelyiken kellene lennie.

A középkor kezdeténél mégis csak óhajtaná az ember megmutatni, teszem azt, *Xeres de la Fronterát*, *Monzát*, *az Isonzot* stb., ha lehetne.

De nem akarom a szót szaporítani. Az eddigiekből is nyilvánvaló, hogy nagy várakozással fogadott történelmi térképeink nagyobb

része igen sok kívánni valót hagy. — Kevésbé felelnek meg igazi céljuknak, mely nem lehet más, mint hogy a történelmi oktatást segítsék a helyi vonatkozások pontos feltüntetésével. Ha nem volna rajtuk semmi más, csak épen, ami szükséges, jobban megfelelnének ezen céljuknak, mint mostani alakjukban. A nagy tudománnyal megállapított helynevek mellett mért kellett éppen annak az egy-két földrajzi adatnak elmaradnia, aminek szemléltetésére tanárnak, diáknak egyaránt szüksége van?!

Jó volna, ha az intéző körök ezt komoly megfontolás tárgyává tennék, s a bajon legalább a későbbi kiadásoknál segítenének.

Dr. Bagyary Simon.

★

F. Paulsen: Das deutsche Bildungswesen in seiner geschichtlichen Entwicklung. 192 l. 1906. Teubner. (Aus Natur und Geisteswelt.)

A XX. század elején a kultura és szellemi élet mezején nagy átalakulások jelentkeznek, amelyek a nevelés és iskolaügyre is döntő sulyúak. Nagyon fontos ezért, hogy ismerjük a multat, mert csak így ismerhetjük igazán a talajt, amelyen a régi és modern világ csatáját megvívja. A modern tudomány genetikai, a legtávolabbi multba nyúl vissza, hogy a későbbi korok jelenségeit megérthesse és megfejthesse. Így a nevelés és művelődés történetére nézve ma az az uralkodó felfogás, hogy ennek a fejlődése nem valamely különálló, önként, esetlegesen történő folyamat, hanem mindenkor az általános kulturmozgalmak s az egyes korok uralkodó eszme irányainak hatása alatt áll. A művelődés és nevelés tudományának tudományos tárgyalása tehát csak a megfelelő korok kultur- és szellemi életének kapcsolatával történhetik: e kapcsolat nélkül nem őrizheti meg a pædagogia sem pragmatikai, sem genetikai jellemét. Ezt a célt tűzte maga elé fenti munkájában Paulsen s feladatát fényesen meg is oldotta. Arra törekedett, hogy a német nép művelődéstörténetének lényegét úgy állítsa elénk, hogy benne mint egy kis tükörben a német nép egész kulturájának fejlődését megláthassuk. Nemcsak azt akarta elérni, hogy a multat megismerjük, hanem a jelen kor törekvéseinek megértése által a jövő követeléseivel szemben is a helyes utak választása megkönnyíttessék. A régi koroknál keveset időz, de mennél jobban közeledik a jelen korhoz, annál mélyebben belehatol a különféle eszmeirányok fejtegetésébe, annál részletesebben fest.

Legrövidebb ezért az első könyv, (úgy könyvre osztja munkáját) mely a középkor művelődésének és nevelésének történetét

